

NICOLAE BALOTĂ'S CAIETUL ALBASTRU AND NICOLAE STEINHARDT'S
JURNALUL FERICIRII

Cristina Olimpia Dobre (Sărăcin)

PhD student, University of Bucharest

Abstract: My approach aims to outline a communist atmosphere, starting from two case studies: Nicolae Balotă's Caietul albastru and Nicolae Steinhardt's Jurnalul fericii.

The purpose is precisely to prove that the survival of the Romanians in the intellectual war was possible due to the lucidity exercises represented by the two journals.

The motif of the journal is adopted by the two intellectuals, as it is the practical solution to write about the existential crisis they are going through. The journal becomes the only loyal confessor in a world where even the walls have ears. By extrapolating, one can say about the two journals that they are the statement of the lucidity for each of the two political prisoners.

*The experience of detention takes different forms in the two journals, but the fundamental principle remains the same: **restriction of liberty**. The word, written in secret, is the only chance to escape from the totalitarian universe in a space of rationalism. The rebellion against the irrational characterizes the two diaries, which become the weapons against the instigation preached by the Communists.*

The lack of freedom is seen differently by the two authors, which is reflected in the two journals that "account" differently the experience of detention: in Caietul albastru the accent is put on the state of total clausturation in a country full of intellectual war, while Jurnalul fericii gives details of the period spent in jail.

With the advent of these books, the myth of intellectual lethargy, which all Romanians seemed to have gone through, was demolished.

The novelty of the three journals consists in the formal adaptation of the spiritual crisis they are going through, thereby shaping this hybrid species. The complexity of this genre is also visible at the formal level. The diary discourse is concentrated in lucidity pills, which ensure the intellectual survival of the writer, maintaining the health of lucidity.

Keywords: diary, memorialistic, experience, Communist persecutions and imprisonment

O analiză a unor jurnale de detenție (prin *detenție* înțelegem atât spațiul închisorii propriu-zise, cât și atmosfera din prizonierat din întreaga țară) pare puțin hazardată, ținând cont de specificul genului care implică o anumită relativizare în definiția poeziei proprii. Nu este rostul acestei lucrări de a hotărî aspectul estetic acestor jurnale, ci, mai degrabă, de a reconstitui atmosfera unei epoci și modul în care se pot observa diversele moduri de privare a libertății în comunism.

Experiența detenției îmbracă diferite forme în cele două jurnale, dar principiul fundamental rămâne același: **îngrădirea libertății**. Cuvântul scris, în secret, reprezintă singura supapă către evadarea din universul totalitarist într-un spațiu al raționalului. Revolta împotriva iraționalului caracterizează cele două jurnale, acestea devenind armele împotriva inepției propovăduită de comuniști, declarația în spiritul raționalului.

Miza acestei lucrări, aceea de a urmări gradația perioadei de detenție în diferite ipostaze pe parcursul celor două jurnale, completează cristalizarea ideii de jurnal de detenție, înțeleasă nu numai ca pușcarie propriu – zisă, dar și țara văzută ca spațiu al prizonieratului.

Cele două jurnale reprezintă metode diferite de privire a unui sistem totalitarist, de identificare a absurdității totale ce domnea în acest regim și de diagnosticare a situației. Tratamentul pe care cei doi diagnosticieni îl urmează, având drept scop păstrarea unei sănătăți morale, este *scrisul*. Terapia prin scris oferă fiecăruia dintre ei șansa de a deveni autorul propriei realități, aceasta constituind un răspuns polemic la o realitate mult prea absurdă.

Revenind la întrebarea legată de rostul analizei acestor jurnale, pentru a găsi răspunsul trebuie să ne reamintim teoria lui Rousset, conform căreia există jurnale cu autodestație și jurnale cu destinatar. Aplicând această teorie celor două jurnale, se poate spune că prezintă încă o trăsătură comună, deoarece sunt scrise, inițial, ca singur confesor loial, devenind, în momentul în care regimul politic a fost îndepărtat, accesibile cititorilor prin publicare. Sensul pentru care au fost scrise se întregeste, îndeplinind în ordine firească cele două scopuri: terapie și dezvăluire a adevărului. Așadar, aceste jurnale au fost scrise pentru a fi citite, autorii asumându-și riscul de a putea fi din nou închiși pentru proclamarea propriilor idei, asemenea ereticilor arși pe rug, pentru că propovăduiau adevăruri evidente.

Am aplicat această grilă de posibilă receptare a lecturii două jurnale, deoarece, așa cum se observă pe parcursul citirii lor, sunt dovezi clare ale luxului intelectual de care beneficiau cei doi diariști. Așa că, o sistematizare pornind de la înțelepciunea antică nu reprezintă un cod de lectură exagerat, ci o simplă reconfirmare a livrescului ce tronează în cele două volume.

Lipsa libertății este văzută în mod diferit de cei doi diariști, fapt reliefat în cele două jurnale care „contabilizează” în mod diferit experiențele detenției: în *Caietul albastru* accentul este pus pe starea de claustrare totală într-o țară aflată în plin război intelectual, iar în *Jurnalul fericirii* este expusă detaliat perioada petrecută în pușcărie.

Exercițiu de luciditate – *Caietul albastru*

Motivele pentru care N.Balotă, la fel ca și alți membri ai Cercului, suferă transumanța la București, ține de imposibilitatea desfășurării unei minime activități literare la Cluj, deoarece refuzase să servească regimul comunist prin „condei” sau orice alt mijloc. Cazul lui Balotă este unul special, fiindcă el mai trecuse prin experiența pușcăriei în anul 1949, din cauza cărților găsite în biblioteca proprie și considerate material subversiv. Ajuns la București, fostul asistent universitar trăiește sub lupa Securității, simțindu-se tot timpul urmărit.

Caietul albastru al lui Nicolae Balotă reprezintă un amalgam dintre jurnalul ținut de tânărul Balotă în anul dinainte de a fi arestat, și notațiile maturului Balotă, făcute după 30 de ani de la acea arestare.

Nicolae Balotă face istoria propriului jurnal în prologul *Caietului albastru*, publicat în 1998: „Teama mi se fixase obsesiv asupra caietului acela gros, cu scoarțe albastre în care aveam însemnările mele zilnice de când mă mutasem la București, de un an și câteva luni încoace. Jurnalul era plin de reflecții critice, de imprecții la adresa comunismului. Dacă mă arestează, îmi spuneam, oricât aş nega vor avea probă împotriva mea. Și nu numai a mea. Mă tortura gândul că toți cei ce-mi erau dragi, apropiați, cei despre care scrisesem în acel caiet erau amenințați (...) paranoia puterii comuniste (pe care și noi, victimele sale, ajunsesem să o împărtășim într-o anumită măsură) conferea un sens „politic” oricărui cuvânt, mai ales scris.”¹

---

¹ Nicolae Balotă, *Caietul albastru, Timp mort 1954-1955 Remember 1991-1998*, Ediția a doua adăugită, vol. I și vol. II, Editura Universal Dalsi, București, 2000, p. 20-21.

Jurnalul este lăsat în tren și ajunge în cele din urmă la prietenul său Negoïtescu, care-l păstrează până la eliberarea deținutului politic.

Cuvintele lui N.Balotă sintetizează perfect situația jurnalului din comunism, caietul cu confesiuni având rol terapeutic, dar putând contribui la distrugerea destinului autorului dacă era descoperit.

Sub semnul presimțirilor stau și celelalte pagini ale *Caietului albastru*, deoarece sunt relatate evenimentele cotidiene din perioada de dinainte de a fi arestat, *Timpul mort* 1954-1955. De ce ține tânărul Balotă un astfel de jurnal?

Răspunsul se dă chiar în jurnal: „caieteles succesive ale acestui jurnal trădează voința de a mă situa în acel unic în care - ca în solilocviul unui ins rupt de lume - conștiința mea își proiectează adevărul său, un adevăr ce este al meu și nu al lumii, un adevăr pe care vreau să-l impun lumii.”² Relatarea evenimentelor se face cu sagacitate: „Nu e poate an din viața mea de care să îmi amintesc atâtea, de parcă arestarea de începutului anului următor ar fi precipitat toate cele trăite în acel ultim an de „libertate.”³

Venirea în București înseamnă pentru tânărul Balotă începutul unor lungi și nesfârșite căutări al unui domiciliu stabil și găsirea unor noi cercuri de prieteni, deși îl are pe Negoïtescu aproape tot timpul.

Cel mai acut sentiment al stării de detenție prin care trece este reprezentat de momentul în care este destituit de la catedra de filosofie și estetică a Universității din Cluj și se mută în București, toată existența intelectuală fiindu-i practic negată. Ajuns în București, este surprins de întâmplarea unor evenimente cel puțin bizare: toți oamenii sunt supuși unui acut proces de **robotizare**: „Adunați în uzine, școli, birouri ca în niște celule, sub supravegherea continuă a unei pletore de agenți invizibili și oculți, clădim propria noastră închisoare.”⁴

Permanenta suspiciune ce domnea în ochii oamenilor, transformarea totală a ceea ce însemnase literatură română, toate astea îl fac că se simtă stingher într-o lume care îi este de-o potrivă străină și ostilă: „Nu dispera! Nu dispera! deși totul te împinge la disperare.”⁵

Refugiul îl găsește în Biserică: „Nu mă așteptam, în această parte pângărită a Bucureștiului, mai exact în acest spațiu al disperării, la un asemenea spațiu pur, al bunei speranțe.”⁶

Rostul acestui jurnal este bine stabilit: „A scrie pentru sertar este un fel de a vorbi. În realitate scriu precum respir, căci nu pot face altfel, scriu pentru mine. Nu, nici asta nu-i cu totul adevărat. Scriu cu gândul la cititorii posibili.”⁷ Prin această afirmație se confirmă statutul dublu a ceea ce am numit jurnal de detenție.

Un exercițiu de supraviețuire, provenind din nevoia de confesiune specific tipului de ardelean catolic, căruia îi aparține Balotă „Nevoia de mărturisire derivă dintr-o nevoie primordială de lumină. Ceea ce doare cel mai mult decât orice este lipsa de lumină.”⁸

Luciditatea reiese din întinsele reflecții despre libertate, înțelegând prin acest concept atât relația cu Dumnezeu, cât și percepția comunismului. De la început, N.Balotă situează Divinitatea în relație totală de opoziție cu regimul socialist, religia fiind una dintre căile de evadare spre libertate: „Și totuși, Dumnezeu a venit și în lumea aceasta(...) Cei mai mulți

---

² Nicolae Balotă, op.cit.p137.

³ Idem, p.278

⁴ Idem, p.189.

⁵ Idem, p.52.

⁶ Ibidem

⁷ N.Balotă, vol.II, op. cit.p.352.

⁸ Idem, p.273.

dintre noi n-au înțeles că în fața lui Hitler, lui Lenin și a lui Stalin trebuie să se ridice cu puterea verbului profetic.”⁹

Apogeul nebuniei detenției, în aparenta libertate, este atins prin apariția unui cadavru în plin centru capitalei „cadavru al unui bărbat destul de bine îmbrăcat, împușcat în creștet, căci avea ca o aureolă da sânge în jurul capului. Ceea ce m-a impresionat, însă, era nu doar cadavru, ci reacția tuturor -inclusiv a mea - la vederea lui. Nicio vorbă, niciun comentariu.”

Jurnalul rămâne în continuare, asemenea unei spovedanii continue, actul de prezență în lume al autorului, singura ieșire din *timpul mort*, fiind în același timp: „meditație, examen de conștiință izvorând dintr-o rugăcune neîntreruptă, (...)confesiune-narațiune-construcție - proiecție în ficțiune. Eseul romanesc.”¹⁰

Jurnalul se oprește cu o seară înainte de a fi arestat Balotă în tren. Reluat după 30 de ani, este comentat din prisma celui care a trecut prin pușcăriile propriu-zise, încercând să realizeze o înțelegere a celui an care i-a marcat existența în mod crucial.

Nicolae Balotă nu realizează o descriere a perioadei petrecută în pușcărie, deși ar fi putut miza pe relatarea chinurilor fizice prin care a trecut. El refuză să se transforme într-un pictor al urâtului, al descrierilor șocante, dorește prin re-scrierea acestui caiet și prin publicarea lui găsirea unor răspunsuri ale evoluției ulterioare a destinului.

Acest caiet devine pentru adultul Balotă, așa cum fusese pentru tânărul Balotă, sursă a verificării statutului ontologic. Destinul și-a urmat linia firească, deoarece așa fusese scris. *Jurnalul este martor*. Libertatea mult râvnită, „o obsesie pentru cei ce suferă de lipsa ei”¹¹ devine cu adevărat accesibilă în momentul publicării *Caietului albastru*, rolul jurnalului fiind îndeplinit de abia acum.

Pușcăriile - sursă a marii revelații spirituale

Dacă în *Caietul albastru* imaginea experienței detenției era cea de dinaintea pușcării propriu-zise, în *Jurnalul fericirii*, este redată primordial imaginea pușcării care, în mod paradoxal, oferă nucleul pulsativ de energie al unei vieți ce părea să nu își găsească rostul.

Nici Nicolae Steinhardt nu se transformă într-un pictor al urâtului, deși imaginile oferite de jurnal sunt menite a cutremura Cititorul. Tresărirea firească pe care o suferă orice lector la citirea paginilor în care sunt redată chinurile groaznice ale pușcării, reiese dintr-o retorică aparte a jurnalului lui Steinhardt. Caracterul special al acestei retorici este dat de tensiunea creată de alternanța dintre imaginile șocante ce sunt dublate de comentarii de o seninătate năucitoare. Acest jurnal devine pe lângă o scriere de natură confesivă, un strigăt al găsirii lui Dumnezeu în care este strânsă toată forța euforică a acestei găsiri.

Perioada redactării, după întâmplarea faptelor cu mult timp, însă modul de prezentare este de o spontaneitate extraordinară, lucru dorit cu prisosință de autor ca marcă poetică persuasivă a discursului. Este stabilită o convenție a redactării acestui jurnal, a timpului de percepere a faptelor, creându-se un pact al timpului scrierii jurnalului: „Creion și hârtie nici gând să fi avut la închisoare. Ar fi așadar nesincer să încerc a susține că „jurnalul” acesta a fost ținut cronologic; e scris *apres coup*, în temeiul unor amintiri proaspete și vii. De vreme ce nu l-am putut insera în durată, cred că-mi este permis a-l prezenta pe sărite, așa cum, de data aceasta în mod real, mi s-au perindat imaginile, aducerile aminte, cugetele în acel puhoi de impresii căruia ne place a-i da numele de conștiință. Efectul, desigur, bate înspre artificial; e un risc pe care trebuie să-l accept.”¹²

---

⁹ Idem, p.230.

¹⁰ N.Balotă, vol.II.p.504

¹¹ Ibidem

¹² N.Steinhardt, Jurnalul fericirii, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1991.p.12.

Un jurnal care devine la rândul său mărturie, la fel ca și *Caietul albastru*, a situației speciale a literaturii confesive în comunism: „Manuscrisul meu-Jurnalul fericirii-, despre care am pomenit câtorva prieteni intimi, a făcut obiectul unui denunț. Mi-a fost confiscat în 1972 și restituit -în urma intervenției Uniunii Scriitorilor- în 1975. În 1984 mi-a fost din nou confiscat și depus -pare-se -la Arhivele Statului. Manuscrisul e voluminos. *Vorba lui Mircea Eliade: cea mai importantă bibliotecă românească se găsește în depozitul Securității și la Arhivele Statului (controlate de MAI).*¹³ Orice urmă de luciditate trebuia să fie interzisă în comunism, iar Jurnalul fericirii încalcă într-un mod halucinant toate ideile aduse la rang de religie în perioada vremii, de aceea existența acestui manuscris a fost privit ca sursă a manifestării unei revolte împotriva comunismului. Înapoierea manuscrisului, la intervenția președintelui Uniunii Scriitorilor, îl detemină pe Steinhardt să-l ascundă, din dorința ca acest manuscris să fie ascuns de Securitate. Scena este relatată de Virgil Ciomoș amănunțit în postfața primei apariții a *Jurnalului*: „Nu ne-am înșelat în privința lui. *Jurnalul* trebuia să-l iau eu mai târziu. Am înșfăcat, așadar, vrafurile de cărți și le-am urcat la pod. „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh!” „Amin!” răspunserăm noi în cor.”¹⁴

Dar ce conținea acest Jurnal al fericirii, încât constituia o amenințare la adresa regimului?

În primul rând, la fel ca în *Caietul albastru* este folosit un limbaj transparent la adresa comunismului, denuțându-se nedreptățile de toate tipurile pe care se baza acest regim: „*Asta e comunismul!* Țsta și nu altul: tovarășul de la raion, spațiul locativ, certificatul de origine socială, delatațiunea obligatorie, cozile, primusul. În vreme ce un miliard și jumătate de imbecili, în occident, oftează, manifestă, răpesc, urlă, scriu, se despoaie, își lasă barbă, fac dragoste în public, aruncă cocktailuri molotov pentru a realiza idealul: Primusul, mașinuța cu gaz a sărăcimii.”¹⁵

Se observă în discursul steinhardtian tehnica opoziției: religiei creștine este opusă o altă religie, a răului, bazată în totalitate pe intoleranță și ignoranță. Triadei creștine îi este opusă o treime a diavolului *ură, bănuială, invidie*, care reprezenta esența regimului.

Această esență „satisfăcea nevoia - religioasă și nu numai -de ordine și ritual printr-o religie fără Dumnezeu, patronată de demonul învrăjbirii, întemeiată nu pe iubire, ci pe ură. Sau mai precis, pe ura față de cei care *nu erau cu noi și de-ai noștri*, care asigura ca drog satanic, învăpăierea, întetirea iubirii fundamentaliste pentru conducătorii de ieri și de azi ..”¹⁶

Metoda lucidă prin care Steinhardt observă toate absurditățile regimului sunt legate de modul său de asumare a creștinismului. Nicăieri și niciodată nu ne-a cerut Hristos să fim proști. Ne cheamă - fim buni, blînzi, cinstiți, smeriți cu inima, dar nu tîmpiți.”¹⁷

Pe lângă actul condamnării religiei comuniste, Steinhardt realizează în primul rând o proclamare a propriei descoperiri a lui Dumnezeu, așa cum făcuse și Augustin în urmă cu 1500 de ani în urmă. Nucleul razelor de feerie care conturează experiența pușcăriei îl reprezintă botezul din data de 15 martie 1960: „ La repezeală - dar cu acea iscusință preotească unde iuțea nu stânjenește dicția deslușită - părintele Mina rostește cuvintele trebuincioase, mă înseamnă cu semnul crucii, îmi toarnă pe cap și pe umeri tot conținutul ibricului (cănița e un fel de ibric bont) și mă botează în numele Tatălui și Fiului și al Sfîntului

---

¹³ Nicolae Steinhardt, *Monahul de la Rohia răspunde la 365de întrebări incomode adresate de Zaharia Sângeorzan*, 1992, p 15

¹⁴ Virgil Ciomoș

¹⁵ N.Steinhardt op.cit.151

¹⁶ Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, p.24.

¹⁷ N.Steinhardt, op.cit.p.18.

Duh. De spovedit, m-am spovedit sumar: botezul șterge toate păcatele. *Mă nasc din nou, din apă viermănoasă și din duh rapid.*”¹⁸

Am reprodus acest fragment, deoarece pare a fi cel mai emoționant din „Jurnalul fericirii”, devenind centrul acestei scrieri prin forța pe care o emană: „Nivelul sublim al fragmentului este dat de câteva serii opozitive: pe de o parte, sacralitatea momentului față în față cu precaritatea ritualului (amintind parcă de simplitatea primelor ritualuri creștine).”¹⁹

Botezul se petrece în condiții mizere „apa viermănoasă” turnată dintr-un „ibric bont” se întregește cu „duhul rapid” dându-i libertate prin fericirea care îl înconjoară: „*Botezul e o descoperire*”.²⁰

După acest episod, totul este judecat altfel, inclusiv toate paginile Jurnalului sunt scrise din perspectiva celui care atinsese extazul convertirii creștinismului. Steinhardt avea posibilitatea să se creștineze în libertate, dar nu a făcut-o, așteptând semnul divin, iar semnul a fost intrarea în pușcărie.

Ce este pușcăria pentru Steinhardt? Așa cum reiese din Jurnal este perioada cea mai fericită a vieții, fericire născută din *paradoxul* suferinței fizice împletită cu desfătul noii descoperiri spirituale „ Celula 34 e un fel de tunel întunecat și lung, cu numeroase și puternice elemente de coșmar. E o hrubă, e un canal, e un maș subpământean, rece și profund ostil, e o mină stearpă, e un crater de vulcan stins, e o destul de izbutită imagine de iad decolorat. În locul acesta aproape ireal de sinistru aveam să cunosc cele mai fericite zile din toată viața mea. **Cît de absolut de fericit am putut fi în camera 34!** (Nici la Brașov, cu mama, în copilărie, nici pe străzile nesfârșite ale misterioasei Londre; nici pe mîndrele dealuri ale Muscelului, nici în decorul de ilustrată albastră al Lucernei; nu, nicăieri.) Dan.C.Mihăilescu vede în experiența pușcăriei lui Steinhardt este: „aidoma cuptorului alchimic, unde ființa se *lămurește* prin chinuri și se izbăvește prin credință”²¹

Rolul Jurnalului devine unul de consemnare a tuturor stadiilor parcurse în pușcărie cu o neostoită euforie, asemeni unui strigăt de victorie. Fără a fi trufaș, ci doar bucuros că i s-a oferit privilegiul intersectării cu ortodoxismul și s-a lăsat *miruit de românism*²², Steinhardt recunoaște: „Am intrat în închisoare orb (cu vagi străfulgerări de lumină, dar nu asupra realității, ci interioare, străfulgerări autogene ale beznei, care despică întunericul fără a-l risipi) și ies cu ochii deschiși.”²³

Recunoașterea experiențelor prin care a trecut în pușcărie, modul în care a depășit umilința la care a fost supus, dar și proclamarea cu euforie febrilică a botezului întru Hristos fac din autorul *Jurnalului fericirii* un exponent al paradigmei intelectualului care rezistă prin scris.

Am urmărit experiența detenției în două ipostaze, analizând modul în care fiecare dintre cei doi intelectuali văd regimul comunist. Pe parcursul acestei analize am observat că există o trăsătură comună a acestor diariști, revendicarea de la spațiul literar care devine singura lor șansă de evadare. De asemenea, ambii își găsesc refugiul în credință, religia creștină fiind modalitatea de combatere a religiei absurde a comunismului.

Receptarea în postceaușism a celor două jurnale reprezintă recunoașterea unei valori special a acestor jurnale, dată atât de valoarea etică a mărturiilor foștilor deținuți politică.

---

¹⁸ N.Steinhardt, op.cit p.313.

¹⁹ George Ardeleanu, *Nicolae Steinhardt- monografie*, Editura.Aula, Brașov, 2000, p.75.

²⁰ Idem , p.84.

²¹ Dan.C.Mihăilescu, *Literatura română în postceaușism, vol.I Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Editura Polirom, 2000, p.148.

²² Dan C.Mihăilescu, op.cit, p.145.

²³ N.Steinhardt, op.cit, p.312.

Prin apariția acestor cărți s-a dărâmat mitul letargiei intelectuale prin care se părea că au trecut toți românii. Noutatea celor două jurnale constă în adaptarea în plan formal a crizei spiritual prin care trec, conturându-se astfel această specie hibridă analizată în studiul de față. Acestea asigură supraviețuirea intelectuală a celui care scrie, întreținând sănătatea lucidității. Jurnalul este singurul mod de supraviețuire.

BIBLIOGRAPHY

I. Corpus de texte:

Balotă, Nicolae, *Caietul albastru, Timp mort 1954-1955 Remember 1991-1998*, Ediția a doua adăugită, vol. I și vol. II, Editura Universal Dalsi, București, 2000.
Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1991.

II. Referințe critice:

A. Dicționare și istorii literare:

Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu 2 Proza. Teatrul*, Editura Aula
Mihăilescu, Dan C., *Literatura română în postceaușism* vol. I. *Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Editura Polirom, 2000.
Rădulescu, Mihai, *Istoria Literaturii române de detenție*, vol. I, Editura Rania, București, 1998.
Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, vol.II. Proza, ed. a II-a, Editura Fundației Pro, București, 2006.
Simion, Eugen (coordonator) et al., *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004
Zaciu, Mircea (coordonator) et al., *Dicționarul scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2002.

B. Studii monografice:

Ardeleanu, George, *Nicolae Steinhardt- monografie*, Editura Aula, Brașov, 2000.
Gavril, Gabriela, *Cercul Literar de la Sibiu*, Editura Fides, 2001.
Poantă, Petru, *Cercul de la Sibiu*, Editura Ideea Europeană, București, 2006.

C. Studii despre genurile biograficului:

Blanchot, Maurice, *Le journal intime et le recit* în *Le livre à venir*, Gallimard, 1959.
Călinescu, G., *Fals jurnal*, ediție întocmită și prefațată de E.Simion, Editura Fundației Pro, 1999.
Delumeau, Jean, *Mărturisirea și iertarea. Dificultățile confesiunii. Secolele XIII-XVIII*, traducere de Ingrid Ilinca, Editura Polirom, Iași, 1998.
Lejeune, Philippe, *Moi aussi*, Editions du Seuil, 1986.
Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, Editura Univers, București, 2000.
Manolescu, Ion, *Literaturamemorialistică Radu Petrescu, Ion D.Sîrbu, N.Steinhardt*, Colecția Tezaur, Humanitas, București, 1996.
Mihăieș, Mircea *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*. ed. a II-a revăzută și adăugită, Iași, 2000.
Mihăieș, Mircea, *De veghe în oglindă*, ediția a II-a revăzută, Editura Cartea Românească, București, 2005.
Rousset, Jean, *Le lecteur intime .De Balzac au Journal*. Librairie Jose Corti, 1986.

- Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, Editura Cartea Românească, București, 1985.
- Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului, vol.I, Există o poetică a jurnalului intim?*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului, vol.III, Există o poetică a jurnalului intim?*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- Simion, Eugen *Genurile biograficului*, Editura Univers, București, 2001.
- Zamfir, Mihai, *Cealată față a prozei*, Editura Cartea Românească, București, 2006.
- D. Studii de istoria comunismului românesc:**
- Cernat, Paul, Manolescu, Ion, Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan, *Explorări în comunismul românesc*, volumul II, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Cesereanu, Ruxandra, *Călătorie spre centrul infernului*, Editura Fundație Culturale Române, București, 1998.
- Cesereanu, Ruxandra *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*, Polirom, Iași, 2000.
- Pleșu, Andrei, *Chipuri și măști ale tranziției*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Tănase, Stelian, *Anatomia mistificării 1944-1989*, Editura Humanitas, București, 1997.